

Az etnikai diverzitás ideáltípusai: fragmentáció, polarizáció és a "vegyes típus"

Németh Á.

Pécsi Tudományegyetem, Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

Az elmúlt évtizedekben nemcsak a tudományos szféra, hanem a politika és a laikus közvélemény oldaláról is megfigyelhető az etnikai, nyelvi, vallási diverzitás iránti fokozódó érdeklődés, különösen Európában. A figyelem éppoly gyakran fordul Közép- és Kelet-Európa, ill. a Balkán hagyományosan soknemzetiségű területei fele, mint a modern értelemben vett multikulturalizmus nyugat-európai „sikerei” és/vagy „kudarcai” fele. Mivel a Föld országainak döntő többsége különböző származású, anyanyelvű, vallású közösségek otthona, a társadalmi diverzitás ügye nemzetstratégiai kérdés szinte mindenütt. Ez a tény már önmagában is reflektorfénybe állítja a multietnicitás problematikáját, amelynek adekvát kezelése szinte mindenütt stratégiai kérdésnek számít.

A szakirodalomban eddig alapvetően két mérési módszer terjedt el. Míg a valószínűség-számításon alapuló „fragmentációs index” (Taylor & Hudson 1972) azt mutatja meg, hogy egy adott terület két, véletlenszerűen találkozó lakója mekkora eséllyel eltérő származású, addig az ún. „polarizációs index” a maximumát akkor éri el, ha a társadalom két egyenlő létszámú csoportra oszlik (Reynal-Querol 1998). Mindkét mutató átalakítható továbbá úgy, hogy a csoportok közötti, valamilyen szempontrendszer szerint súlyozott távolság is belekerüljön a képletbe (pl. Desmet & Oruño-Ortín & Weber 2009).

Van azonban ezeknek a módszernek egy komoly fogyatéka. A fragmentáción és polarizáción túl nem képesek megjeleníteni az etnikai diverzitás harmadik ideáltípusát: a „vegyes típust”. Ha például egy 100 fős közösség 50 tagja egyetlen etnikai csoporthoz tartozik, a többi 50 közül pedig minden egyes individuum más és más csoporthoz, akkor ez az összetétel mind a polarizáció, mind a fragmentáció jellegzetességeit magán viseli. És hiába lesz a diverzitási indexek értéke magas, a közösség mindennapi életét alapvetően nem a nagyfokú fragmentáció fogja meghatározni, hanem elsősorban az 50%-os többség dominanciája. Azonban ha felhelyezzük grafikonunkra e hipotetikus társadalmat szimbolizáló pontot, az nem fog „kilógni” a pontthalmazból.

Előadásomban kelet- és közép-európai példák segítségével az etnikai diverzitás mértéke helyett annak minőségi attribútumaira koncentrálok,

és arra keresem a választ, hogy milyen lehetőségek állnak a kutatók rendelkezésére a fogalom pontosabb definiálásához.

A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.